

O'ZBEK XALQ AMALIY SAN'ATINING TA'LIM TIZMIDAGI MOHIYATI

Xorazm viloyati Urganch davlat universiteti

2-kurs magistranti Yangiariq tumani 10-son umumiy o'rta ta'lim maktabining

Texnologiya fan o'qituvchisi

Urinbayeva Zulayho Davronbek qizi

Annotatsiya: *Maqolada o'zbek san'atini ta'lim tarbiya jarayonida tutgan o'rni va mohiyati haqida tushinchalar yoritib berilgan bo'lib, asosan o'ymakorlik, duradgorlik tushinchalariga to'xtalib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *San'at, zardo'zlik, duradgorlik, yog'och buyumlar.*

Yurtimizda vujudga kelib, gullab yashnagan san'at turlari o'zining jozibadorligi va betakrorligi bilan dunyoga mashhur bo'lib, shulardan xalq amaliy san'ati xalqimizning ko'p asrlik tarixida madaniy merosimizning eng ajoyib va ommaviy qismini tashkil etadi. Xalq amaliy san'atining mohir ustalari o'z asarlariga shunchaki bezak bermasdan, balki shu bezak vositasida o'z fikrlarini aks ettirganlar. Mavjud tarixiy obidalar, qo'lyozmalar, xalq amaliy san'ati va hunarmandchiligi namunalari fikrimiz dalilidir. Hunarmandchilikning qadimiy davrlardan keng tarqalgan sohalar mavjud bo'lib, temirchilik, degrezlik, pichoqchilik, qulfchilik, zargarlik, zardo'zlik, duradgorlik, o'ymakorlik, xarrotlik, sandiqchilik, naqqoshlik, popochilik, gilamdo'zlik, beshikchilik, do'ppichilik, ganchkorlik, sangtaroshlik, kulolchilik, koshinchilik, ko'nychilik, chirmgarlik, mahsido'zlik, etikdo'zlik, qandolatchilik shular jumlasiga kiradi. Shu o'rinda hunarmandchilik haqida ikki og'iz to'xtalib o'tsak. Taniqli etnograf I.Jabborovning ta'kidlashicha, temirchilik rivojlanishi bilan mustaqil sohalar yuzaga kela boshlagan. Masalan, o'zbek pichog'ini pichoqchilar, qulf-kalitni qulfchilar, igna-bigizni ignachilar, ro'zg'orda zarur bo'lgan buyumlarni chilangar, mixgar, taqachilar yasaganlar. O'zbek zargarlari yasagan noyob qimmatbaho bezaklar dunyoda mashhur. Yog'och buyumlarini yasash hunarmandchiligini duradgorlar amalga oshirgan, bunda o'ymakorlik alohida ahamiyatga ega bo'lgan. Shuningdek, uy-ro'zg'or buyumlarini yasaydigan usta-xarrotlar, egarchi, taroqchi, elakchi ustalar ham bo'lgan. Mahalliy duradgor ustalar milliy musiqa

asboblari yasaganlar. Qurilish ishlari bilan shug'ullanuvchi ustalami gilkor(g'isht quyuvchi), suvoqchi, paxsakash deb ataganlar. Maxsus me'morlar, y a'ni mohir suvoqchi va ganchkorlar milliy me'morchilik san'atini egallab, machitmadrasalar, minora va ko'shklar qurganlar. Sabr-toqat va og'ir mehnat talab qiladigan badiiy amaliy san'at sohasi tosh va suyak o'ymakorligi, y a'ni toshtaroshlik va sangtaroshlikdir. Sangtaroshlar asosan marmar ustunlar yasaganlar. Kulolchilik eng qadimiy va ommaviy hunarmandchilik turi bolib hisoblangan. « O'zbeklarning bu qadimiy amaliy san'ati o'zining boy an'analari, nozik va mayin naqshlari va o'ziga xos milliyligi bilan uzoq davrlardan beri uzoq-yaqin xalqlami ham o'ziga maftun qilib kelgan». Rangli, sirlangan g'isht taxtalami yasovchi ustalar koshinlar deb nomlangan, ular quruvchi bo'lsalar ham kulolchilik asboblaridan foydalanganlar. Tandirlarni tandirchilar yasaganlar, teridan po'stin va bosh kiyim tikkan ustalarni po'stindo'z, telpakdo'z deb ataganlar. Shuningdek, ko'n va charmdan oyoq kiyim va turli buyum yasaganlami charmgar, etikdo'z, mahsido'z, kavushdo'z deb nomlaganlar. To'qimachilik va ipakchilik kasbi ham turli sohalarga bo'lingan. Pillani chuvatish bilan pillakashlar shug'ullanganlar, gazlama va iplarni bo'yoqchi, rangrez ustalar bo'yaganlar, so'ngra abrband ustalar unga naqsh chizganlar. Kashtachilik o'zbeklarning eng sevimli kasbi bo'lsa, do'ppi kashtachiligi o'zbek xalqining g'ururi hisoblanadi, yurtimizdagi har bir joyning do'ppisi o'zaro farqlanadi. O'zbek milliy shirinliklarini tayyorlaydigan ustalar qandolatchi, shirapaz, holvagar, shakarpaz deb atalgan. Shuningdek, qassoblik, oshpazlik, novvoylik kasblari ham mashhur bo'lgan. Gilamdo'zlik, kigiz bosish, savat va bo'yra to'qish ham amaliy san'atning noyob turlaridan hisoblangan. Metall buyumlarga o'yib naqsh ishlash kasbi - kandakorlik, misdan turli buyumlami yasash misgarlik kasbi deb atalgan. Eng serhasham badiiy amaliy san'at kasbi zardo'zlik hisoblangan. Zarbof kiyimlar va zardo'zlik kasbi haqida juda ham ko'p arxeologik va tarixiy ma'lumotlar mavjud bo'lib, ular o'zbek xalqining uzoq tarixiy taraqqiyotida boy an'analarga ega bo'lgan xalq amaliy san'ati madaniy merosimizning yorqin namunalariga aylangan. Xalq amaliy san'ati kasb-hunar bilan chambarchas bog'liq. Yuqoridagi ma'lumotlardan kelib chiqib, otabobolarimizdan 150dan ziyod hunar turlari bizgacha meros bo'lib kelganligiga amin bo'ldik. Oilada farzandlami hunarga qiziqtirish va o'rgatish masalalari hamma vaqt dolzarb bo'lib kelgan. Buyuk allomalar, sharq mutafakkirlari, ma'rifatparvar ziyolilar tomonidan

mehnat, hunar insonni har tomonlama ulug‘lovchi omil ekanligini ta’kidlovchi fikrlari hozirgi kunda ham ahamiyatlidir. Xalq pedagogikasining qator manbalarida, jumladan xalq og‘zaki ijodining barcha janrlarida mehnatsevarlik va hunar tarbiyasi haqida ko‘plab ma’lumotlarni olishimiz mumkin. Masalan:

- Hunar zar, hunarsiz xor.
- Hunarli er xor bo‘lmas, do‘st-dushmanga zor bolmas.
- Hunari yo‘q kishining mazasi yo‘q ishining.
- Qunt bilan o‘rgan hunar, hunardan rizqing unar.
- Bir yigitga yetmish hunar oz.
- Tekin boylik axtarguncha o'zingga bop hunar top kabi maqollardan tashqari ertaklarda ham xalq amaliy san'atining biror turini o‘ziga hunar qilib olish zarurati haqida gap ketadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axloq-odobga oid hadis namunalari. - T.: «Fan», 1990.
2. Ibn Faxruddin, Rizouddin. Oila.- T.: «Mehnat», 1991.
3. Volkov G.N., Baubekova G.D. Etnopedagogika. -T.: «Fan», 2000.
4. Alaviya M. O‘zbek xalq qo‘shiqlari. - T.: «Fan», 1959,209-bet.
5. Jabborov I. O‘zbeklar. - T.: «Sharq», 2008.
6. Hoshimov K , Ochil S. O‘zbek pedagogikasi antologiyasi. - T.: «O'qituvchi», 1995.
15. Murodov M. va b. Etnomadaniyat. - T.: «Adolat», 2003.